

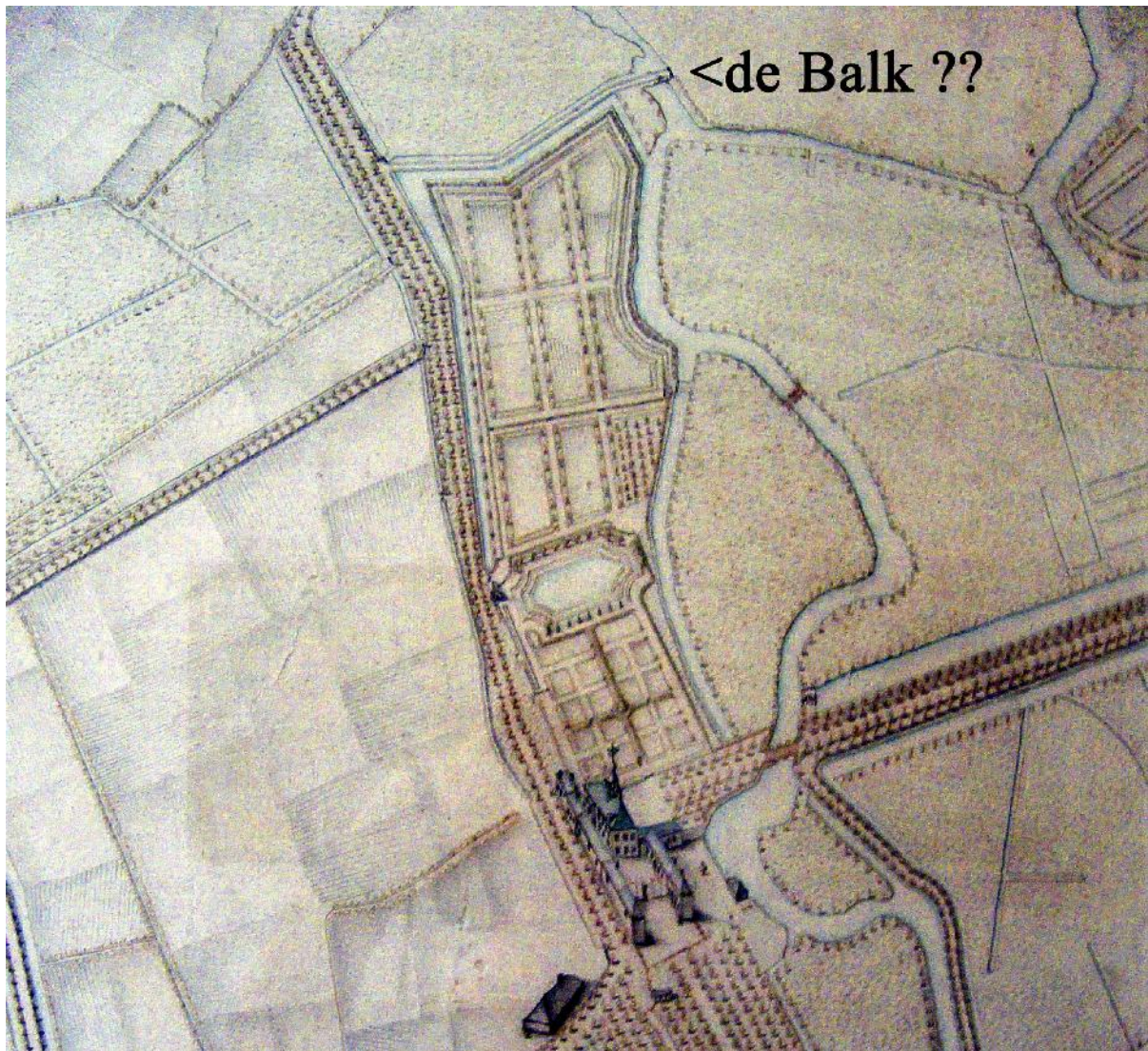
WATERLOPEN IN SINT-MICHIELSGESTEL

1. Oude waterlopen

Balkgraaf

Ze weten allen nog zeer goed dat zij van jongsaf aan tot nu toe als ze het nodig hadden, altijd een zekere lege plek hebben gebruikt gelegen aan de Balck op Haenwijck, die als gemeijnte diende, eindigend bij het erf van Marcelis van Casteren tot op de Balckgrave daar. Ze hebben vele keren daar aan de kant van het water zowel hooi, mest, strooisel, rijshout en andere zaken daar zowel gelost als opgeladen hebben en deels met pleiten of schuiten van Den Bosch gebracht en deels ook weer naar Den Bosch toe, zonder dat daarover ooit enig dispuut was.

Bron : BHIC 5121 46 67v, 1618

Haenwijk door luitenant H. Becker 1769 (privébezit fam. Bink)

Beekgraaf

een akker genoemd de Brouwersakker, groot 1 lopenzaad, gelegen in de parochie van Gestel, b.p. de erfgenamen van Goert van der Merendonck, Marten Peter Matheus, de erfgenamen van Wouter van Beeck, een watarlaat daar genoemd de Beeckgrave

Bron : BHIC 5121 42 47v, 1541

1769 kaart door de Weijer, BoZ ARR-D383

Pettelaarsevaartgraaf

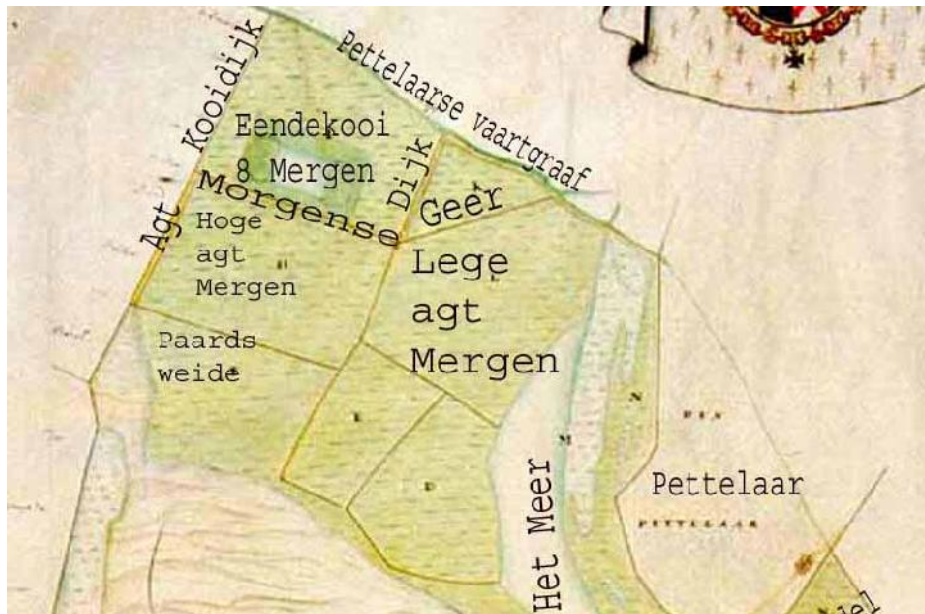
Deze vaart wordt al vermeld in 1367 :

De akte van 1367 (blz. 288) handelt over het gedeelte van Vucht, dat over de Dommel ligt. Men leze *Caluenberch* of *Caluwenberch* in plaats van *Calverberch*. De grave, die de heer van Perweis had doen graven, is de grensloop tussen Vucht en St. Michiels Gestel, die er nog ligt. In plaats van „*geweec Gijsberts Bisscops*” leze men „*geweer Gijsberts Liesscaps*”. Dat geweer stond bij het kloosterwiel achter Sophia’s-burg. G. Liesscap was de bezitter van ’t Brabants leengoed „Maurik” te Vucht. „*Vijftien*” zal wel „*vijften*” moeten zijn.

Bron : Brabants Heem 1957, pag. 16 , F.W. Smulders

een morgen land uit een groter stuk genoemd de Keersmaker, in totaal groot ca. 8 morgens alhier te Gestel gelegen op de Pettelaer, b.p. de Vaartgraaf daar.

Bron : BHIC 5121 62 68v, 1718

BoZ ARR-D386, 1737

Spijtgraaf

een stuk land, gelegen in de parochie Gestel genoemd die Spoeijt, b.p. die Spoeijts-grave, het land van de kerk

Bron : BHIC 5121 42 17r, 1539

Vestgraaf of Vestgracht

een weilandje gelegen in de parochie van Gestel aan de Cleijn Brugge, genoemd de Smeetsbrugge, b.p. de Dommel, de gemeenschappelijke straat, de Vestgrave

Bron : BHIC 5121 42 38v, 1541

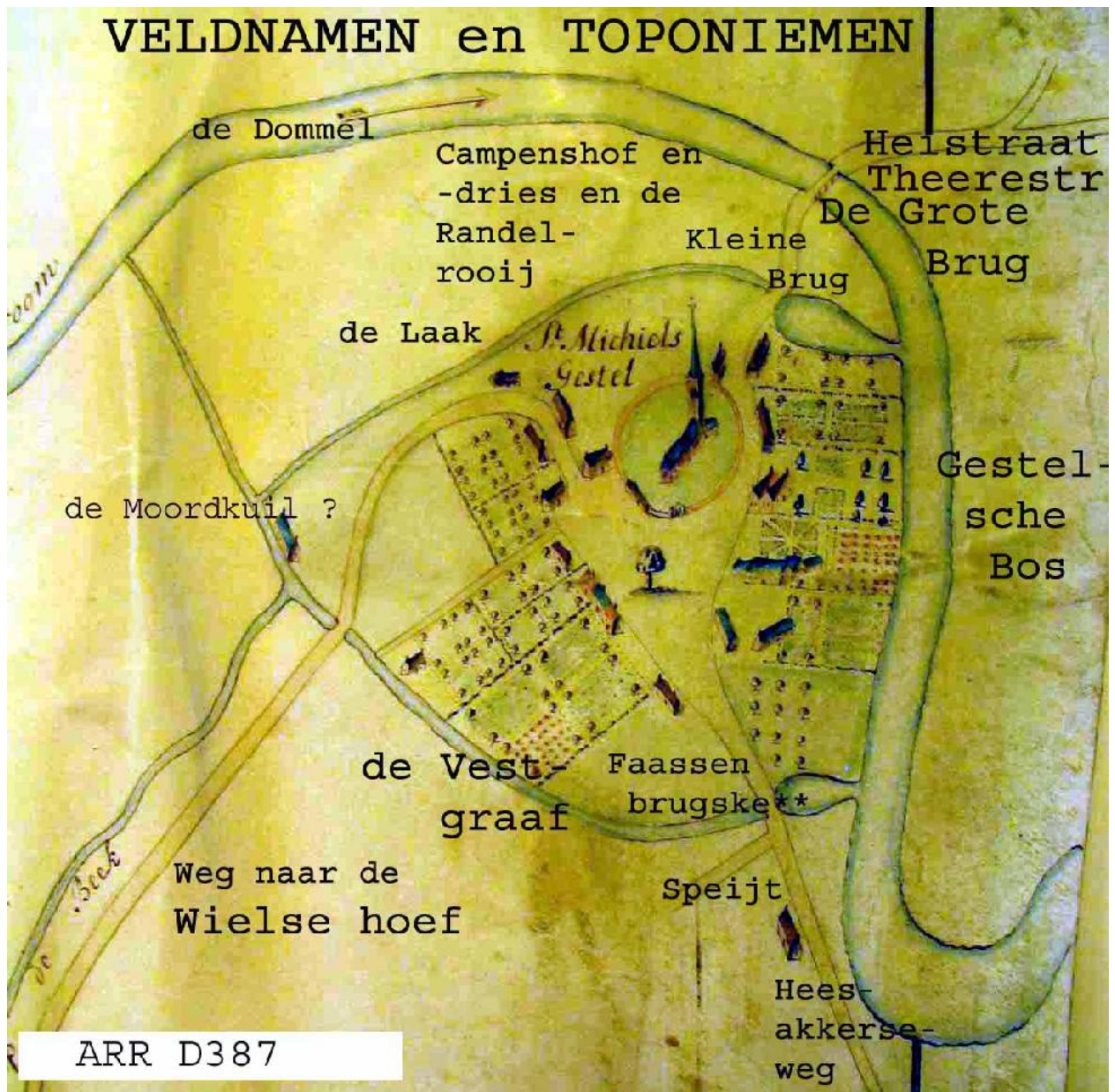
houtopstand samen groot ca. 3 lopenzaad gelegen in de heerlijkheid nabij de Faessenbrug in een driehoek, b.p. Jan Michiel Laureijs, de rivier de Dommel, de vestgracht, de Faessenbrug

Bron : BHIC 5121 47 8r, 1637

De Faessenbrug werd in 1381 bij de uitgifte van de gemeijnt Theereheide het Maasbrugske genoemd:

“Wij Willem van Huerne, heere van Perweys, van Duffele ende van Herlaer, doen condit allen luden, dat wij geloofd hebben ende geloven in goeder trouwen voor ons, onse oer ende nacomelingen onsen luden van Nijeherlair, van **Thede** ende van Gestel tot Maesbrugxken thoe, dat wij onse gemeynte, gelegen tusschen enz.” (ARR van de Markies van BoZ, inv. nr. 2814)

kaart van Wielse Hoeven 1756, BoZ ARR-D387

Waterloop van de Laak

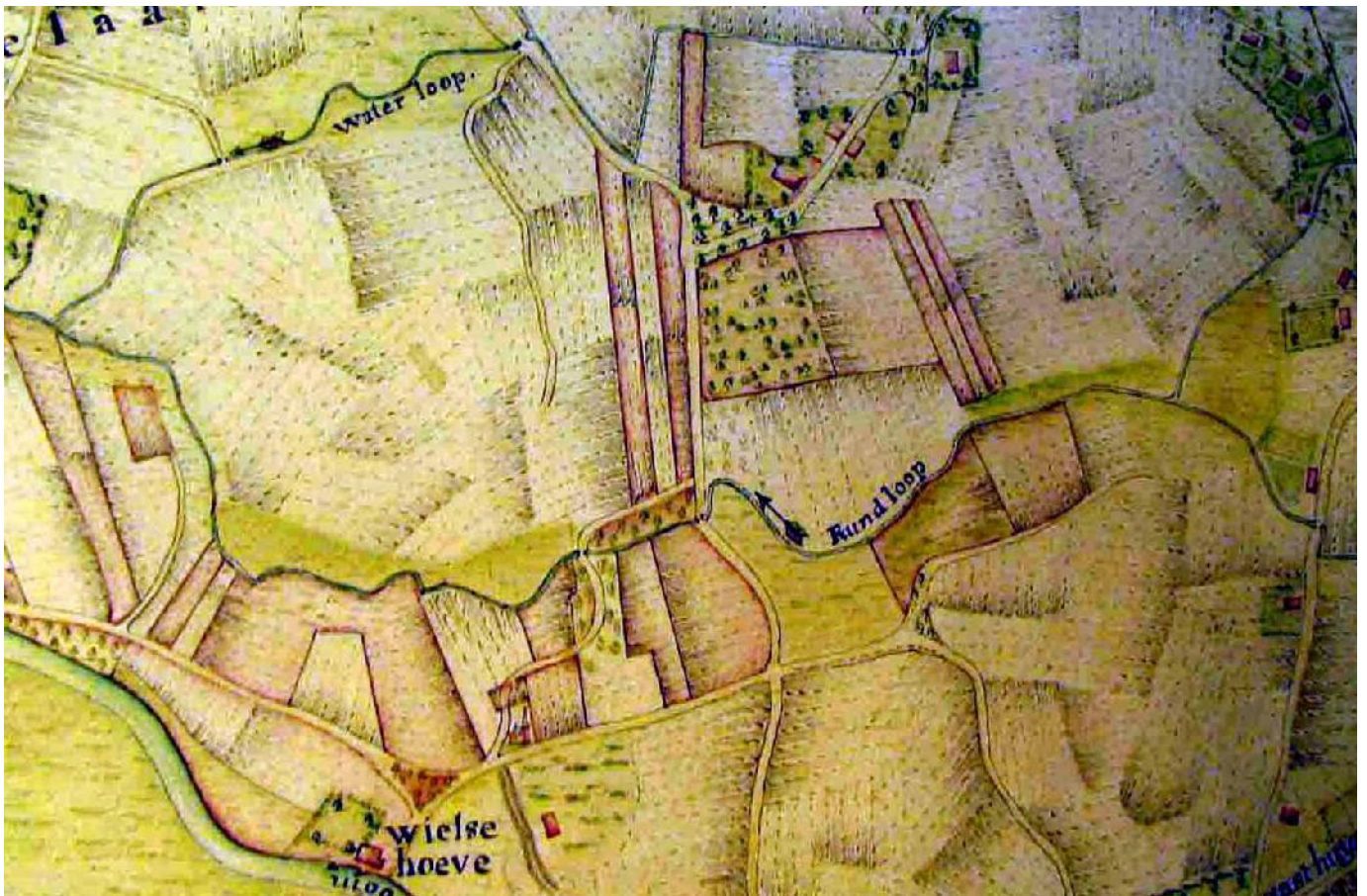
De Laak was een gemeenschappelijke beemd gelegen tussen Dommel en de Plaats met aan de zijde van het dorp de waterloop de Laak en het brugje hierover droeg de naam Cleijne Brugge. De Grote Brugge lag over de Dommel. (zie boven op de kaart)

Loop de Beek (de Beekse waterloop)

Zie kaart hierboven. Bij de kruising van de loop met de weg van de Wielse Hoef naar het dorp lag het Geenebrugje

Rundloop

De Rundloop loopt van de Hoogaard in de richting van de Genenberg en komt uit in de Beekse waterloop. Bij de kruising van deze loop met de Veestraat lag het Schapenbrugje

1769 kaart door de Weijer, BoZ ARR-D383

Essche stroom of Halsch water of Aa stroom

BHIC kaart 5A34 wegen tussen Vught en Sint-Michielsgestel, 1747

hooiland genoemd de Wielbeemd, de gehele Wielbeemd groot ca. anderhalve morgen gelegen te St. Michielsgestel in de herdgang van Theede, b.p. de heer van Deventer, de stroom ofwel het Essche water, Arien Spierincks en meer anderen
Bron : BHIC 5121 50 58r, 1660

De brug over de Essche stroom bij Halder werd de Herlaarse of Halderse brug genoemd.

2. Polders, Waterschappen en hun waterleidingen en dijken

Oude Sint-Michielsgestelse polder of Polder aan de Dungenschen Kant (1649 – 1959)

De bedijking van deze polder is tot stand gebracht op 8 december 1649 volgens octrooi van Elisabeth, Prinses van Sollern, Gravinne van den Bergh, Marquise van Bergen Op Zoom, Vrijvrouw van Sint-Michielsgestel en Herlaar enz.. Lees hierover meer in het boek : "In de ban van de ringdijk" door Frans van Dommelen, Sjef Hendrixx en Harrie Maas, 1992

De polder wordt begrensd door : noord door de polder van Den Dungen, oost door de Hoogstraatsche akkers, zuid door de Nieuwe Sint-Michielsgestelsche polder en west door het Bellenbroek.

De waterleidingen van deze polder zijn :

- Ravenschotsche heideloop (Ravelskatscheheideloop) lopende door de Hoogstraatsche akkers en de Molenstraatsche akkers en uitmondende in de Kleine en Grote Molenstraatsche loop.
- Mugheuvelsche loop lopende door de Molenstraatsche akkers en de Mugheuvel en uitmondende in de Kleine en Grote Molenstraatsche loop
- Kleine en Grote Molenstraatsche loop lopende door door de Molenstraatsche akkers en de Mugheuvel overgaande in de Benedenpolder van de Dommel
- Donkstraatsche loop lopende door de Sint-Antoniusakkers en de Heide overgaande in de Benedenpolder van de Dommel.

De waterkeringen of dijken van deze polder zijn :

1. Horziksche dijk (westelijke grens van de polder)
2. Eerste binnekade (in de Donksche straat, verdeeld de polder in twee delen)
3. Tweede binnenkade (in de Grote Molenstraat)

Nieuwe Sint-Michielsgestelsche polder (1814 – 1959)

polderkaart omstreeks 1880

De polder wordt begrensd door : noord door de Hogen Pettelaar, oost door de Pettelaarsche dreef en het Boschbroek, zuid door de Mudakkersche en Plijnse polder en west door de dreef van Haanwijk en de Voortsche straat.

De waterleidingen van deze polder zijn :

- waterleiding Oud-Herlaar lopende door de weilanden van Oud Herlaar en uitmondende in de grote sluis bij perceel A no. 205
- waterleiding de Houw lopende door het Dooibroek en uitmondende in de waterleiding Oud-Herlaar
- waterleiding de Plijn lopende door de Vogelenzang en uitmondende in de waterleiding de Houw
- waterleiding de Pettelaarsche straat lopende door het Varenbroek langs de pettelaarsche straat en uitmondende in de sluis bij perceel B no. 26
- waterleiding de Horsikische Hoef lopende door de Horsik en het Varenbroek en uitmondende in de waterleiding de Pettelaarsche straat
- waterleiding de Brandsche Heide lopende langs de Brandsestraat en uitmondende in waterleiding de Pettelaarsche straat

De waterkeringen van deze polder zijn :

- de Vaantjesdijk (vanaf het Vaantje tot Oud Herlaar)
- de Geuzendijk (tussen hooilanden Oud Herlaar en het Meer tot de Patersberg)
- de Pettelaarsche dijk (vanaf de Pettelaar tot de kunstweg St.Michielsgestel naar Den Bosch)
- de Pettelaarsche dreef (van de Pettelaarsche dijk tot den Horzikschen dijk bij der sluis)
- de Nieuwen of Horzikschen dijk (van bovengenoemde sluis tot den Horzikschenwinterdijk van de Oude Sint-Michielsgestelsche polder)

Mudakker en Plijnsche polder (1844 – 1959)

De polder wordt begrensd door : noord door de Haanwijksche akkers, oost door de Plijnschen dijk, zuid door den Mudakkerschen dijk, tegen de Ruimelsche beemden en den Ruwenberg, west door kasteel Haanwijk.

De waterleidingen van deze polder zijn :

- de Grote Loop lopende door de landerijen het Hemelrijk, het Lookert en de Plijn en uitmondende in den Nieuwe Sint-Michielsgestelsche polder
- de Hoef lopende door de Hemelrijkschen hoof en uitmondende in de Grote loop
- de Plijnschen dijk lopende door het Hemelrijk en uitmondende in de Grote loop
- de Mudakker lopende door de landerijen de Plijn en uitmondende in de Grote Loop

De waterkeringen van deze polder zijn :

- de Plijnschen dijk
- de Mudakkerschen dijk
- de Ruimelschen dijk

Waterschap De Beneden Dommel (1869 – 1974)

Dit waterschap strekt zich uit voor de volgende gemeenten : 's-Hertogenbosch, Rosmalen, Den Dungen en Sint-Michielsgestel :

Het Waterschap wordt bepaald door de volgende grenzen :

TEN NOORDEN, door de vestinggracht te *'s-Hertogenbosch* en vervolgens door de *Zuid-Willemsvaart* tot den provincialen weg van *St. Michiels-Gestel* naar *Berlicum*.

TEN OOSTEN, door den provincialen weg van *St. Michiels-Gestel* naar *Berlicum*, den Poeldonkschen dijk en den Horsikschen dijk.

TEN ZUIDEN, door perceel Sectie B. No. 315, der gemeente *St. Michiels-Gestel*, den Nieuwendijk tot perceel Sectie B. No. 96; voorts door dit perceel en door het perceel No. 97, den waterloop van den nieuwen *St. Michiels-Gestelschen* polder, langs den buitenteen van de *Pettelaarsche Straat*, door perceel Sectie A. der gemeente *St. Michiels-Gestel* No. 12, door de kade liggende op perceel sectie A. No. 10; voorts weder door perceel sectie A. No. 12, dwars over een gemeenteweg, begrensd ten oosten door sectie A. No. 13 en ten westen door sectie A. No. 76; voorts door de perceelen sectie A. Nis. 75, 74, den hoogen rug over perceel 19 en 92b, door de perceelen 92a, 90 en den Geuzendijk, door den hoogen rug over perceel sectie A. No. 172, door sectie A. No. 169 en door den hoogen rug loopende over het

noordelijk gedeelte van dit perceel; voorts door het Oud-Herlaarsdijkje en de perceelen sectie A. Nis. 131, 129, 128, 127, 162, 160, 159, 158, 167, 177 en door den hoogen rug over perceel sectie A. No. 166.

TEN WESTEN, door de rivier de *Dommel* tot bij het fort *St. Antonie*; voorts door den zijtak der *Dommel* tot de vestinggracht.

De waterleidingen van deze polder in Sint-Michielsgestel zijn :

- de Nieuwe loop lopende door de Vaart, de Donk, de Lange Winkels, de Ossche kampen, de Pettelaar en het Bossche veld en uitmondende in de Singelloop in Den Bosch
- de Bellebroeksche loop lopende door het Bellenbroek naar Den Dungen
- de Loop langs het Pettelaarsche pad lopende door de Pettelaar en het Bossche veld naar Den Bosch
- de Pettelaarsche vaartgraaf lopende door het Meer , Oud Herlaar, het Bossche Veld en de Bossche broek naar Den Bosch

Waterschap Theereheide en Herlaer (1881-1974)

De polder werd als volgt begrensd :

Ten Noorden door den zuiderberm van den Provincialen grindweg van *Herlaar* naar *St. Michiels-Gestel*, te beginnen op het midden van de perceelen kadastraal bekend van sectie E. Nis. 1055 en 1057 tot den nieuwen gemeenteklinkerweg bij perceel E. 346 en 1065.

Ten Oosten en Zuidoosten door den westberm van gemelden nieuwen klinkerweg van *St. Michiels-Gestel* naar *Esch* van af het perceel E. 1065 tot perceel 611, van daar over den gemeenteweg, begrensd ten zuidwesten door de perceelen E. 611, 944, 943, 1078 en 1076 tot den gemeenteweg gelegen tusschen de perceelen 1076 en 587, vervolgens oostzuid over dezen weg tot bij het perceel 1077, van daar dwars door den weg over de perceelen E. 587, 560 en 63 door een gemeenteweg, verder over de perceelen E. 55, 54 en 102 tot bij het perceel E. 104.

Ten Westen over het perceel E. 104 door een wegje, vervolgens over het perceel E. 109, door het wegje genaamd *Schuilenburgsteegje*, over de perceelen 232 en 220, weder door gemeld *Schuilenburgsteegje* bij No. 111 en 110, vervolgens ten zuiden over het perceel 111 en ten westen over de perceelen E. Nis. 113, 114, 117 tot 118, verder in eene noordelijke richting over de perceelen E. 118, 119, 120, 121, 122, 1057 tot perceel E. 1055, worden in het belang van waterkeering en waterlossing tot een waterschap vereenigd onder de benaming van „Waterschap van de Theedeheide en Haldersche akkers.”

De waterleidingen van dit waterschap zijn :

- de Klokakkersloop lopende door de Theesche akkers en de Theere Heide en uitmondende in de waterkolk of het ven (E no. 717)
- Loop langs den klinkerweg lopende door de Theesche akkers en uitmondende in de Klokakkersloop
- de Heistraatsche loop lopende door de Theere Heide en uitmondende in den gemeenteloope de Theere heide
- de Theere Heische loop lopende door de Theere heide en uitmondende in de Heistraatschen loop
- Loop door het Gemeentebosch loop lopende door de Theere heide en uitmondende in de Heistraatschen loop
- de Daviddenloop lopende door de Theere Heide en uitmondende in de Loop door het Gemeentebosch
- Loop langs den dijk lopende door de Theere Heide en uitmondende in de Heistraatschen loop
- de Theesche Akkersloop lopende door de Theesche akkers en uitmondende in de waterkolk of het Ven (E no. 1072)
- de Loop naar het Ven lopende door de Theere Heide en de Theesche akkers en uitmondende in de waterkolk of het Ven (E no. 1074)
- de Schuilenburgschen loop lopende door de Theesche akkers en de Schuilenburg en uitmondende in de gemeenteloope Schuilenburg
- Kippings loop lopende door de Theere Heide en de Theesche akkers en uitmondende in de Schuilenburgschen loop
- Loop door het Nieuwe erf lopende door de Theere Heide en de Schuilenburg en uitmondende in de Schuilenburgse loop
- Loop aan de Haspel (achter d'n Asbak) lopende door de Theesche akkers en uitmondende in de loop naar de rivier de Dommel
- de Halders Akkersche loop lopende door de Haldersche akkers en uitmondende in de Theere beemden

De waterkeringen van deze polder zijn :

- Vanaf de Heidijk aan de Heistraat naar de brug bij Halder.

Waterschap Het Moerschot (1882 – 1974)

„Het waterschap wordt bepaald door de volgende grenzen
„Ten Westen en Noorden van af de kom der gemeente
„*St. Michiels-Gestel*, bij het huis kadastraal bekend sectie
„F. No. 946, volgende den Westelijken of Noordelijken
„buitenberm van den provincialen weg in de richting naar
„den *Dungen*, tot het huis de zoogenaamde „Handwijzer”
„kadastraal bekend sectie B. No. 1120.

„Ten Oosten dwars over genoemden provincialen weg
„langs de Oostzijde van den gemeente-zandweg naar de tip
„van af het perceel sectie C. No. 33 tot het perceel sectie
„C. No. 1, vervolgens langs de Oostzijde van den kunstweg
„van den *Dungen* naar *Schijndel* tot den provincialen weg
„op de Meildoorn, onder *Schijndel*.

„Ten Zuiden dwars over den provincialen weg te Meil-
„doorn, vervolgens langs den Zuidelijken buitenberm van
„den provincialen weg naar de kom der gemeente *St*
„*Michiels-Gestel*, over het Marktplaats tot aan het huis ka-
„dastraal bekend sectie F. No. 946.

De waterleidingen van dit waterschap zijn :

- de Meildoorn aanvangende in de gemeente Schijndel (den Boterhoek) en het Moerschot en uitmondende in de Grote Moerschotsenloop
- de Dennenboom aanvangende in de gemeente Schijndel (den Boterhoek) en het Moerschot en de Thielse hoeve en uitmondende in de loop de Meildoorn
- de Vier Uitersten aanvangende in de gemeente Schijndel (den Boterhoek) en de Thielse Hoeve en uitmondende in de loop de Meildoorn
- de Bus lopende door de Thielse Hoeve en uitmondende in de loop de Meildoorn
- de Hoge Logt lopende door de Hoge Logt, het Moerschot en de Bekkkant en uitmondende in de Grote Moerschotsche loop.
- het Roodven lopende door het Rode ven en uitmondende in de loop de Hoge Logt
- het Laag Roodven lopende door het Rodeven en uitmondende in de loop de Hoge Logt
- de Plak lopende door de Plak en uitmondende in de loop de Hoge Logt

- de Kleine Plak lopende door de Plak en het Moerschot en uitmondende in de loop de Hoge Logt
- de Thielsche Hoeve lopende door de Thielsche Hoeve en het Moerschot en uitmondende in de loop de Hoge Logt
- de Lage Logt lopende door de Lage Logt de Heiman en de Thielsche Hoeve en uitmondende in de Thielsche Hoeve loop
- de Berkdijk lopende door de Thiesche hoeve en uitmondende in de Thielsche Hoeve loop
- de Beekkant lopende door de Beekkant en uitmondende in de loop de Hoge Logt
- de Heesakkers lopende door de Heesakkers en de Beekkant en uitmondende in de loop de Hoge Logt
- het Bosch lopende door de Heesakkers en het Moerschot en uitmondende in de loop de Hoge Logt
- het Laag Hezelaar lopende door het Moerschot, de Beekkantsche straat en de Heesakkers en uitmondende in gracht naar de rivier de Dommel
- het Kort Hezelaar lopende door het Moerschot en uitmondende in de loop het Laag Hezelaar
- het Moerschot lopende door het Moerschot en uitmondende in de loop het Laag Hezelaar
- de Grote Moerschotse loop aanvangende in Schijndel en lopende door het Moerschot en de Heesakkers en uitmondende in de rivier de Dommel

Archiefbronnen voor de Polders en Waterschappen zijn bij het BHIC

Toegangsnummer 6001 Waterschap de Dommel
 6002 Waterschap de Beneden Dommel
 6003 Oude Sint-Michielsgestelsche polder
 6004 Nieuwe Sint-Michielsgestelsche polder
 6006 Mudakkersche en Plijnsche polder
 6011 Waterschap Theereheide en Herlaar
 6012 Waterschap het Moerschot

Sint-Michielsgestel, oktober 2013
 Jef van Veldhoven